

Religious Controversy in Europe, 1378–1536. Textual Transmission and Networks of Readership,

edd. Michael VAN DUSSEN –
Pavel SOUKUP, Brepols Publishers,
Turnhout 2013
(= Medieval Church Studies 27)

350 s., ISBN 978-2-503-54428-1

Náboženská polemika a s ní spojená komunikace patří mezi velmi dynamická témata současné medievistiky. Soubor dvanácti příspěvků z konference uspořádané v Praze roku 2011 Michaelem Van Dussenem a Pavlem Soukupem je velmi zdařilým příspěvkem k tomuto trendu. Jako chronologické mezníky byly zvoleny vypuknutí Velkého západního schizmatu (1378) a rozproudění reformace v západní Evropě vydáním Kalvínových Institutí (1536). Společným znakem příspěvků není jen náboženská tematika, ale především optika, kterou je polemika analyzována: v centru pozornosti stojí texty a jejich šíření, textové komunity a výměna názorů písemnou formou. Editori v úvodu nastolili stěžejní otázku, zda ve zkoumaném období došlo k zásadní proměně komunikace o náboženských tématech. Několik příspěvků jim dává za pravdu a popisuje užívání nových forem textů i zpochybňování staleté autority katolické církve.

Z hlediska náboženské polemiky jsou v knize zastoupeny především kontroverze mezi dominantní římskou církví, resp. představiteli koncilů 15. století, a marginálními hnutími předcházejícími evropské reformaci. Texty se soustředí na polemiku katolíků s husity, lollardy a valdenskými, větší část autorů klade důraz především na protikatolické autory a texty. Díky takto definovanému tematickému poli drží soubor příspěvků pevně pohromadě. Společným rysem příspěvků je rovněž důraz kladený na rukopisné dochování polemických děl a jejich šíření v době 14.–16. století.

Právě zkoumání komunikačních sítí mezi učenci či univerzitami, jejich posílení v době probíhajících koncilů i jejich význam pro rozšíření textů hraje významnou roli v polovině příspěvků. Shrnujícím způsobem pojednal téma komunikace mezi univerzitami a dalšími účastníky náboženské polemiky R. N. Swanson, který se zaměřil na zkoumání přenosu vědění, resp. postojů k současnému dění skrze ustálené i méně propojené komunikační sítě. Univerzitní prostředí stojí také v centru příspěvku Kantika Goshe, který přiblížil vnímání hereze a ortodoxie ve výuce

v Anglii patnáctého století. Fiona Somerset pojednala o lollardské naučné literatuře a Anne Hudson se zaměřila na sestavování kompletních sbírek Viklefových spisů a jejich následné dochování ve středověkých Čechách.

Dvě studie jsou věnovány valdenskému hnutí. Georg Modestin rozebral pozadí vzniku a šíření asi nejslavnějšího protivaldenského díla *Cum dormirent homines*, zatímco Marina Benedetti se věnovala šíření knih v jejich prostředí a jejich dalším osudům. Název jejího příspěvku „Putující heretici, putující rukopisy“ by mohl stát na obálce celé knihy.

Významná část příspěvků se zabývá především proměnou komunikačních strategií, případně také vznikem nových forem v souvislosti se změnou náboženskou situací. Na příkladu spisu *Tetragonus aristotelis* Michael Van Dussen zkoumal sestavování kompilačních děl, jež se ve formě fiktivních dopisů vyjadřovala k aktuální politické i náboženské situaci. Daniel Hobbins se velmi detailně zaměřil na šíření děl Jeana Gersona v souvislosti s Basilejským koncilem. Studie Lucie Doležalové nabízí čtenáři podrobnou sondu do utraktivistických rukopisů s texty o účincích eucharistie především z hlediska vnitřní organizace textu. Pavlína Rychterová na příkladu Husova spisu *O svatokupectví* v širším rámci představila proměnu překladatelské praxe u teologických spisů. Pavel Soukup poté velmi podrobně analyzuje užití přirovnání k machometánům jako poměrně častý jev na obou stranách protihusitské polemiky. Knihu uzavírá Marie Barral-Baron studií o Erasmovi Rotterdamském a problematických účincích jeho snahy o očištění překladu latinské Vulgáty v náboženské atmosféře 16. století.

Z formálního hlediska je kniha pestrá ukázkou různých autorských přístupů. Někteří zvolili formu *case study* o konkrétním textu, osobnosti nebo tematickému motivu (Modestin, Rychterová, Barral-Baron, Soukup) nebo se věnovali konkrétnímu typu textů (Doležalová, Van Dussen). Třetina článků se věnuje rozličným formám soudobého šíření textů (Hudson, Somerset, Benedetti, Hobbins) a především jeho společenským implikacím. Dva autoři se věnovali především univerzitnímu prostředí i jeho komunikaci v širším kontextu (Swanson, Gosh).

Na závěr je třeba zmínit, že kniha je jedním z výsledků sblížování viklefského a husitského bádání, za nímž je třeba vidět především zásluhu dvou anglofonních historiků (Anne Hudson a Michael Van Dussen), ale nezapomíná se také ani na tradičně blízké body zájmu s valdenskými.